

2002 - מבצע "תיבת נח" - לכידת ספינת הנשק "קארין A"

מאת:

סגן בטי ברשאדסקי, תובעת צבאית בפרקליטות אזור יהודה והשומרון, התביעה הצבאית

רס"ן ענאן סרחאן, רת"ח ליטיגציה בפרקליטות אזור יהודה והשומרון, התביעה הצבאית

ביום 3 בינואר 2002, בימי "האינתיפאדה השנייה", שטה הספינה "קארין A" בין ערב הסעודית לסודן. הספינה הכילה כמויות גדולות של כלי נשק מסוגים שונים אשר הועמסו עליה באי קיש באיראן. מטרת השיט, שמומן על-ידי איראן וגורמים רשמיים ברשות הפלסטינית, הייתה העברת כלי הנשק הרבים לידי הרשות הפלסטינית במטרה ליצור "שוויון כוחות" בין הרשות הפלסטינית לבין ישראל ולשנות את המציאות הביטחונית בשטח. תחילה, הכחישה הרשות הפלסטינית את מעורבותה בהזמנת הספינה והנשק, אך מאוחר יותר, לאחר שנעצרו ונחקרו אנשי צוות הספינה ופעילים בכירים ברשות הפלסטינית, התגלתה מציאות אחרת. בתום החקירה, הוגשו כתבי אישום נגד מספר מעורבים שייחסו להם עבירות נשק חמורות, כשהבכיר ביניהם היה שר הכספים הפלסטיני, פואד שובכי, שפעל באופן ישיר תחת יאסר ערפאת. ניהול ההליכים הפליליים בפרשה זו בבתי המשפט הצבאיים עורר דיון משפטי מעמיק במספר סוגיות מהתחום הפלילי והמשפט הבינ-לאומי, נוכח היותם של חלק מהנאשמים בעלי משרה בכירה ברשות הפלסטינית.

רקע עובדתי

במהלך "האינתיפאדה השנייה", שפרצה בשלהי חודש ספטמבר בשנת 2000, החלו הכנות מצד בכירים ברשות הפלסטינית לממן ולהבריח לשטחי הרשות כלי נשק רבים ומסוגים שונים, זאת לשם הגברת העוצמה הצבאית הפלסטינית באותם ימים. לאחר שכשלו גורמי הרשות להבריח את ספינת הנשק "סנטורני" מיוון בחודש מאי 2001, החלו ההכנות להברחת ספינת נשק נוספת בשם "קארין A". לאחר קניית הספינה, קוימו מגעים בין הרשות הפלסטינית לבין גורמים איראניים לשם העברת כמויות גדולות של כלי נשק שיועמסו על הספינה, ויועברו אל הרשות הפלסטינית. התכנון להברחת הספינה כלל צעדים רבים שבוצעו בידי הפלסטינים במהלך המחצית השניה של שנת 2001, ובכללם גיוס אנשי צוות מצריים ולבנוניים, גיוס כספים וקיום פגישות עם גורמים איראניים בתימן ובעיראק שבהן תוכננה הברחת הנשקים דרך הים באמצעות מיכלי ציפה, צוללנים וספינות עזר נוספות.

ביום 3 בינואר 2002, בעוד הספינה שטה לעבר הים התיכון על מנת להעביר את כלי הנשק, פשטו כוחות חיל הים וחיל האוויר על הספינה, ותפסו את אמצעי הלחימה הרבים שהיו על הספינה אשר כללו רקטות, פצצות מרגמה, רובי צלפים, מוקשים ועוד. משקלם הכולל של אמצעי הלחימה היה כ-50 טון. תחילה הכחישה הרשות הפלסטינית את מעורבותה בהעברת הספינה, אך בהמשך נעצר ונחקר פואד שובכי, ראש משרד הכספים ברשות הפלסטינית באותה עת, אשר מסר בחקירתו פרטים רבים לעניין תכנון מבצע העברת הנשקים ומימונו בהוראתו הישירה של יאסר ערפאת.

צילום תצוגת הנשקים שנתפסו על הספינה קארין A (מתוך ארכיון צבאי)

ההליך המשפטי

בתום החקירה הגישה התביעה הצבאית ביהודה כתב אישום נגד פואד שובכי, שייחס לו עבירות בגין סחר בציד מלחמתי, בכך שהחל משנת 2000 ועד לסוף ינואר 2002, עסק בתיווך עסקאות נשק שונות בין מנגנוני הביטחון הפלסטיניים לגורמים חיצוניים, לרבות גורמי ממשל איראניים. שובכי סיפק את הכספים הנחוצים לקניית הנשק, תוך ידיעה שישמש כנגד מדינת ישראל. בנוסף, יוחסו לפואד שובכי עבירות של מתן שירות להתאחדות בלתי מותרת, בכך שעזר לממן משכורות ונשק עבור גדודי חללי אלאקצא, הזרוע הצבאית של ארגון פת"ח; וכן של מגע עם ארגון עוין מחוץ לאזור, בכך שיצר קשר עם גורמים איראניים לשם תיאום שיתוף פעולה צבאי בין איראן לבין הרשות הפלסטינית.

בכתב האישום שהוגש בפרשה, צוין כי במהלך חודש ספטמבר 2001 נפגש שובכי עם אדם בשם פתחי ראזם, אשר שימש כסגן מפקד המשטרה הימית הפלסטינית. במהלך הפגישה עודכן שובכי בדבר המגעים עם גורמים איראניים בעניין מימון ספינת נשק. פתחי ראזם עדכן את שובכי בכך שהרשות הפלסטינית תצטרך לשאת בחלק מהעלות, בסכום של 125,000 דולר. שובכי הסכים לכך ואף קיבל את אישורו של יאסר ערפאת למימון זה.

לאחר ניהול הליך משפטי שכלל שמיעת עדים שונים, לרבות חוקרי שב"כ, הורשע שובכי בבית המשפט הצבאי ביהודה בכל העבירות שיוחסו לו בכתב האישום. בית המשפט בערכאה הראשונה ראה בשובכי בעל תפקיד משמעותי בכל הנוגע לעסקאות הנשק שבוצעו באזור ומחוצה לו. מעבר לכך, קבע בית המשפט כי פעולותיו של שובכי, שהיו מביאות להספקת כלי נשק רבים לגורמי הטרור באזור, הפכו אותו למי שאינו שונה משמעותית ממי שהיה מבצע פעילות טרור כזו או אחרת באמצעות הנשקים שנתפסו, בפועל. על כן, בית המשפט הצבאי גזר על הנאשם שובכי, שהיה אז כבן שבעים, 20 שנות מאסר בפועל, לצד מאסר על תנאי.

20 שנות מאסר נגזרו על פואד שובכי, האחראי להפעלת ספינת הנשק "קארין אי"

שובכי בן ה-70, מבכירי אש"ף ומי שמימן את ספינת הנשק שנתפסה, קיבל את העונש למרות גילו המתקדם ומצבו הרפואי; "לא נשמעה מפיו מילה אחת של חרטה"

כותרת כתבת "הארץ" בקשר לפסק הדין, מיום 30 באוגוסט 2009

שובכי לא השלים עם פסק הדין וערער עליו לבית המשפט הצבאי לערעורים, אשר דן בערעור בהרכב של שלושה שופטים. בערעור העלה שובכי טענות רבות, ביניהן טענות מתחום המשפט הפלילי וטענות מתחום המשפט הבין-לאומי, לפיהן הוא היה זכאי לחסינות מפני העמדה לדין. בין היתר, ביקש שובכי להסתמך על שלושה סוגי חסינות שמקורן במשפט הבין-לאומי: חסינות המדינה, חסינות מעשה מדינה וחסינות אישית מפני העמדה לדין. למרות שלא הייתה מחלוקת בין הצדדים, כי הרשות הפלסטינית לא הייתה בעלת מעמד של מדינה בשנים הרלוונטיות לכתב האישום, טענת ההגנה הייתה כי מעמד הרשות הפלסטינית כגוף "מעין מדינתית" עשויה הייתה לייצר חסינות אישית לשובכי.

בית המשפט הצבאי לערעורים דחה את כלל טענות הגנה בעניין החסינות, תוך שנדרש בין היתר לפרשנות הוראותיו של

הסכם ביניים ישראלי-פלסטיני בדבר הגדה המערבית ורצועת עזה. בכל הנוגע לטענה בדבר חסינות מדינה, נקבע כי חסינות זו אינה רלוונטית במקרה שלפנינו, זאת בין היתר בהתאם להוראות חוק חסינות מדינות זרות, התשס"ט-2008, שקבע כי חסינות מסוג זה תקפה רק במישור האזרחי ובכל הנוגע לפעולות שלטוניות בלבד, דבר שלא תאם את המעשים שהיו מתוארים בכתב האישום.

אשר לחסינות מסוג "מעשה מדינה", קבע בית המשפט כי גם חסינות זו אינה רלוונטית במקרה דנן. נקבע, כי חסינות זו אינה נמנית עם הוראות המשפט הבין-לאומי המנהגי, והיא נסוגה מפני כוונה ברורה של המחוקק שלא לקבוע חסינות כזו. בית המשפט הפנה להוראות הסכם הביניים כאמור, והדגיש שהוא אינו כולל הוראות חסינות לרשות הפלסטינית ולאורגנים הפועלים מטעמה. כמו כן, הוסיף בית המשפט כי מנסחי ההסכם ציינו מספר פעמים שמדובר בהסכם זמני אשר תוחם את סמכויותיה וכוחה של הרשות הפלסטינית לאלו אשר הוענקו לה מכוחו בלבד. בית המשפט הדגיש, כי ההוראות בהסכם מלמדות על כך שמנסחיו מעולם לא ראו לנכון להעניק חסינות מהעמדה לדין לרשות הפלסטינית או לנציגיה. מעבר לכך, כאשר הוחלו הוראות הסכם הביניים בדין האזור, באמצעות מנשר מספר 7 מטעם המפקד הצבאי באזור יהודה ושומרון, לא צוין כל סייג בנוגע לאפשרות ההעמדה לדין של נציגי הרשות הפלסטינית.

בעניין החסינות האישית מפני העמדה לדין, שמהווה חסינות מפני העמדה לדין של ראשי מדינות, קבע בית המשפט הצבאי לערעורים, לאחר שבחן את הדין המקומי ואת הדין הבין-לאומי, כי בדומה למצב הקיים גם כיום, בתקופה שבה הוגש כתב האישום לא הוקנה לרשות הפלסטינית מעמד של מדינה.

זאת, גם בשים לב לכך שלא הוגשה תעודה מטעם מפקד כוחות צה"ל באזור באשר להכרתו במעמדה של הרשות הפלסטינית, וכן לאור זאת שלא התגבשו התנאים להכרה בה כמדינה לפי הוראות "אמנת מונטווידאו".

בסופו של יום, דחה בית המשפט הצבאי לערעורים את ערעורו של שובכי על הכרעת הדין, אך קיבל את ערעורו על גזר הדין, והעמיד את עונשו על **17 שנים**, לאחר שהתחשב במצבו הבריאותי וגילו המבוגר.

יש לציין, כי במסגרת הפרשה הועמדו לדין נאשמים נוספים שנעצרו על ידי כוחות הביטחון בעת ההשתלטות על הספינה, לרבות קברניט הספינה עומר עכאווי, שהורשע ונידון ל-25 שנות מאסר בפועל; ריאד עבדאללה ואחמד ח'ריס, שהורשעו ונידונו ל-17 שנות מאסר בפועל, וכן סלאם אלסנקארי, אשר הועמד לדין אך שוחרר בעסקת שחרור אסירים בשנת 2004.

חשיבות הפרשה

פרשת לכידתה של הספינה "קארין A" זכתה לתשומת לב ציבורית רבה לאורך השנים. מדובר במקרה מיוחד שבו בוצעו מעשים חמורים ביותר, ביוזמת בכירים ברשות הפלסטינית, במטרה להשפיע על מאזן הכוחות בין כוחות צה"ל לבין גורמי הטרור הפועלים בקרב האוכלוסיה הפלסטינית. העמדתו לדין של פואד שובכי, שנחשב בזמן המעשים המיוחסים לו בכתב האישום כיד ימינו של יאסר ערפאת, הוסיפה למקרה נדבך נוסף של חומרה. זהות הנאשם אף הובילה לדין נוסף הנוגע להטלת אחריות פלילית על בעלי משרה ברשות הפלסטינית, דבר שאינו מתרחש לעיתים קרובות.

הדין שנערך במסגרת הערכאה הראשונה ובמסגרת ערכאת הערעור הוא בעל משמעות רבה בנושא ההעמדה לדין במקרים בהם ישות "מעין-מדינתית" פועלת כנגד ביטחון מדינת ישראל והאזור. מקרה זה המחיש כי ישות כזו לא תזכה בקלות לחסינות במישור המשפטי, וביחוד לא לחסינות מפני העמדת אנשיה לדין פלילי. מעבר לכך, יש חשיבות גם לענישה המחמירה שהוטלה בגזרי הדין, לאור הרצון ליצור הרתעה אפקטיבית מביצוע מעשים כה חמורים כנגד ביטחון ישראל והאזור.

מדוע בחרנו בנושא?

המקרה של ספינת "קארין A" הוא מקרה ייחודי, שכולל דיון בסוגיות מרתקות, שלטעמנו ראוי שכל תובע המשרת בפרקליטות אזור יהודה והשומרון יכיר. כמו כן, המקרה של ספינת "קארין A" מדגיש את הימצאותה של הפרקליטות הצבאית בחזית הלחימה המשפטית בטרור, כחלק אינטגרלי ממערך הגורמים האמונים על שמירת על ביטחון מדינת ישראל ועל מימוש סמכויות הביטחון באזור יהודה ושומרון.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- ע' 3113/09 + 3101 פואד חגאזי שובכי נ' התביעה הצבאית (פורסם בנבו, 8 בספטמבר 2015);
- תיק (יהודה) 3052/06 התביעה הצבאית נ' פואד חגאזי שובכי (לא פורסם, 30 באוגוסט 2009);
- סרטון "דרמה בים האדום: תיעוד מיוחד של לכידת ספינת הטרור קארין A", של ערוץ "כאן 11": https://www.youtube.com/watch?v=Om_XBi_hiV4